

MINISTERUL EDUCAȚIEI,
CULTURII ȘI CERCETĂRII

BIBLIOTECA NAȚIONALĂ
A REPUBLICII MOLDOVA

LIGA BIBLIOTECARILOR
DIN REPUBLICA MOLDOVA
„ALEXE RĂU”

SOCIETATEA ȘTIINȚIFICĂ DE BIBLIOFILIE
ȘI EX-LIBRIS „PAUL MIHAIL” DIN MOLDOVA

SIMPOZIONUL ȘTIINȚIFIC INTERNAȚIONAL „VALORI BIBLIOFILE” - 2020

EDIȚIA A XXIX-A

MĂNĂSTIRILE BASARABENE CENTRE DE SPIRITUALITATE CULTURALĂ

15 iunie 2020

Chișinău, 2020

Distinsă Doamnă, Distinse Domnule

Vă invităm să ne onorați cu prezența la Simpozionul Științific Internațional „Valori Bibliofile”, ediția a XXIX-a, care va avea loc la 15 iunie 2020, cu începere de la ora 9:30, în incinta Bibliotecii Naționale a Republicii Moldova, str. 31 August 1989, 78, Blocul II, etajul II, Centrul de Formare Profesională Continuă în Biblioteconomie și Științe ale Informării.

PROGRAM

15 IUNIE

9:30 Inaugurarea on-line a expoziției „Mănăstirile basarabene – centre de spiritualitate culturală” (str. 31 August 1989, 78, blocul II, etajul I, Muzeul cărții).

10:00 -10:15 Cuvânt de salut, Elena PINTILEI, director general al BNRM

10:15 - 12:00 Sesiune de comunicări:

- Acad. Andrei Eșanu; dr. Valentina Eșanu, Institutul de Istorie, MECC
- Dr. hab. Igor Cereteu, Institutul de Istorie, MECC
- Pr., dr. Octavian Moșin; Alexandra Cojuhari, Universitatea de Stat din Moldova

12:00 - 12:30 Pauză

12:30 - 15:00 Sesiune de comunicări:

- Dr. Maxim Melinti, preot s. Ghidighici, mun. Chișinău
- Maria Poștarencu, Biblioteca Științifică (Institut) „Andrei Lupan”, AȘM
- Dr. Ion Valer Xenofontov, Facultatea de Istorie și Filosofie, Universitatea de Stat din Moldova
- Veronica Cosovan, Biblioteca Națională a Republicii Moldova

ACTIVITĂȚI SPIRITUALE LA MĂNĂSTIREA CĂPRIANA (SECOLELE XV-XIX)

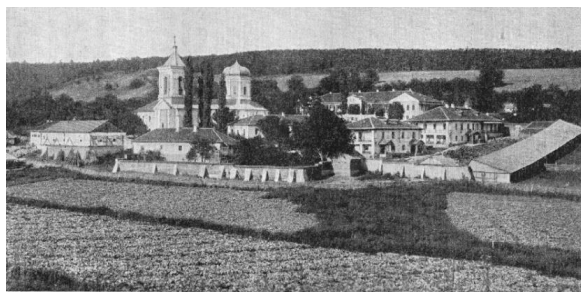
Acad. Andrei EȘANU,
Dr. Valentina EȘANU,
Institutul de Istorie, MECC
e-mail: acad_andrei_esanu@yahoo.com

Rezumat: În comunicare se arată că în istoria Mănăstirii Căpriană, una dintre cele mai vechi așezări monastice din Țara Moldovei se disting câteva perioade de activitate cultural-spirituală cu evenimentele și particularitățile lor distincte. **Prima** perioadă, ține de domnia lui Alexandru cel Bun și a urmașilor săi în scaun, când sub diriguirea egumenului Chiprian mănăstirea se consolidează și este instituit un centru de copiere a manuscriselor. **A doua** – ține de domnia lui Ștefan cel Mare, care acordă Căprianiei o mare atenție subordonând-o marelui centru ecleziastic de pe acele timpuri - Mănăstirea Neamț. Sub diriguirea monahilor nemțeni, Căpriană cunoaște o perioadă de înflorire cărturărească, iar în anii 1491-1496, voievodul construiește aici o mare și frumoasă biserică de piatră. **A treia** – ține de domniile lui Petru Rareș și Alexandru Lăpușeanu în secolul al XVI-lea, când cel dintâi, rezidește Biserica „Adormirea Maicii Domnului” și o înzestrează cu bogate ofrande, cărți și odoare bisericești, inclusiv celebra Evanghelie de învățătură, iar cel de al doilea îi consolidează baza materială prin reîntărirea și dăruirea de noi moșii, creând prin aceasta condiții de activitate marelui cronicar Eftimie.

Apatra – ține de secolul al XVII-lea când au fost continuate vechile tradiții cultural-cărturărești, ca în a doua jum. a aceluiași secol la Căpriansa să-și desfășoare activitatea o școală de instruire a clerului și diecilor (scribilor). A cincea – după un secol de aflare a Căpriansa sub diriguirea monahilor de la Zograf (Muntele Athos), care au adus lăcașul la decădere și ruină, vine o nouă perioadă dominată de acțiunile hotărâte ale Mitropolitului Gavriil (1813-1821), care readuce lăcașul sub ascultarea sa, efectuând mari transformări între care reanimarea centrului cultural-cărturăresc cu scriptoriu și bibliotecă, pentru care se procură cărți noi și se efectuează lucrări importante de reparare capitală a vechii Biserici „Adormirea Maicii Domnului”. Toate acestea arată cu prisosință că Mănăstirea Căpriansa a rămas timp de secole un important focar de cultură și spiritualitate pe meleagurile noastre.

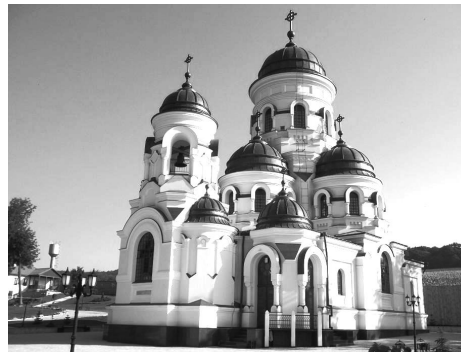
Cuvinte-cheie: Mănăstirea Căpriansa, Muntele Athos, Gavriil Bănulescu-Bodoni, Mănăstirea Neamț, Ștefan cel Mare, mănăstiri basarabene, scriptorii mănăstirești.

Mănăstirea Căpriansa, sec. XIX

Mănăstirea Căpriansa în trecut

Mănăstirea Căpriansa actualmente

CARTEA ROMÂNEASCĂ ȘI STRĂINĂ ÎN MĂNĂSTIRILE DIN BASARABIA: DEPOZITARE, CIRCULAȚIE ȘI VALOARE DUHOVNICEASCĂ

Dr. hab. Igor CERETEU,
Institutul de Istorie, MECC
e-mail: igor.cereteu@gmail.com

Rezumat: *Cercetarea bibliotecilor mănăstirești contribuie într-o mare măsură la identificarea informațiilor mai puțin cunoscute despre valorile bibliofile și la valorificarea însemnărilor manuscrise, notate de proprietari sau cititori. Conform ultimelor estimări în Basarabia există 27 de mănăstiri și schituri vechi, 37 dispărute și 38 de așezăminte monahale sunt înființate în ultimele decenii. Cele mai vechi dintre acestea au servit ca centre de răspândire a culturii scrise în estul Moldovei prin călugării copiiști din aceste așezări monahale. În perioada sovietică doar Mănăstirea Japca a funcționat, iar investigațiile noastre recente au arătat că majoritatea cărților din bibliotecă au ars în urma incendiilor repetate din a doua jumătate a secolului al XX-lea. Biblioteca Mănăstirii Noul Neamț a fost păstrată în fondurile Arhivei Naționale a Republicii Moldova, care necesită o cercetare multidimensională. În perioada sovietică au fost înstrăinate mai multe manuscrise și cărți tipărite, unele dintre ele aflându-se în prezent*

în fonduri de biblioteci publice, biblioteci private, muzee din străinătate. Cercetările recente ne-au convins că unele mănăstiri și-au reconstituit parțial bibliotecile și le-au completat cu cărți românești și străine, pe care le prezintă ca adevărate centre de cercetare a patrimoniului bibliofil. Am reușit, de asemenea, să specificăm în limitele informațiilor din note sau pe baza datelor de arhivă momentul întemeierii bibliotecilor monahale și să urmărim fenomenul circulației cărților, a itinerariilor pe care acestea le-au urmat în timp și spațiu.

Cuvinte-cheie: *bibliotecă, mănăstire, carte veche, patrimoniu, Basarabia, Căpriană, Vărzărești, Hâncu, Curchi, Răciula, Noul Neamț.*

Mănăstirea Răciula, actualmente

Mănăstirea Hâncu, sec. XIX

STUDII PRIVIND VIAȚA MONAHALĂ DIN REPUBLICA MOLDOVA ÎN PERIOADA ANILOR 1990-2020

Pr., dr. Octavian MOȘIN,
conferențiar universitar, Universitatea
de Stat din Moldova

e-mail: mosin.octavian@gmail.com

Alexandra COJUHARI,

Universitatea de Stat din Moldova

e-mail: sandra.cojuhari@gmail.com

Rezumat: *Renașterea spirituală în spațiul pruto-nistrean începe acum trei decenii. După perioada persecuțiilor sovietice, în care a activat doar Mănăstirea Japca și aproape 200 de sfinte locașe, începe procesul de redeschidere, restaurare și de edificare a unor noi biserici. De atunci se scriu file din trecutul vieții bisericești, despre slujitorii și nevoitorii care au contribuit la promovarea vieții cultural-spirituale din acest teritoriu. Un loc aparte îl constituie sfintele așezăminte, care s-au ridicat din ruine și (re)devin adevărate oaze de rugăciune. Vom încerca să prezentăm contribuțiile științifice ale unor cercetători autohtoni în perioada 1990-2020 privind viața monahală din Republica Moldova. Au apărut zeci de studii, materializate în monografii și articole, încercându-se prezentarea calvarului prin care a trecut Biserica în secolul al XX-lea, dar și descrierea vetrelor monahale din perioada medievală până în prezent.*

Deși patrimoniul ecleziastic a avut de suferit destul de mult, urmează să valorificăm ce a rămas și ce contribuie la cunoașterea trecutului și identității noastre.

Cuvinte-cheie: *viața monahală din Republica Moldova, studii ecleziastice, Biserica basarabeană, Mănăstirea Japca, mănăstiri basarabene.*

Mănăstirea Japca

Mănăstirea Vărzărești

**UNELE DATE PRIVIND ACTIVITATEA CĂRTURĂREASCĂ A
ARHIMANDRITULUI ANDRONIC POPOVICI
LA MĂNĂSTIREA NOUL NEAMȚ**

Dr. Maxim MELINTI,
preot s. Ghidighici, mun. Chișinău
e-mail: bisghidighici@gmail.com

Rezumat: *Viața și activitatea părintelui Andronic Popovici a fost foarte bogată și productivă, în special după ce a fost ales, la 10 aprilie 1885, egumen al Mănăstirii Noul Neamț. El a devenit primul egumen-stareț al Mănăstirii Noul Neamț, care a combinat cu mare succes misiunea de administrator responsabil și cărturar neobosit.*

Părintele Andronic avea experiență de muncă în toate sferele de activitate, ce ținea de buna așezare a vieții monahale, dar totuși el acorda prioritate necesităților duhovnicești ale călugărilor. De rând cu cele 30 de manuscrise aduse de el, de la Mănăstirea Neamțu, părintele Andronic primea numeroase donații de carte din partea Mitropoliei Moldovei, altor mănăstiri și schituri românești, de la persoane particulare în scopul creării celei mai mari biblioteci monastice din Basarabia. În 1884 la Mănăstirea Noul Neamț erau 146 de manuscrise din

secolele XIV-XIX și 2272 de cărți tipărite, printre care și mostre ale edițiilor vechi românești. Această bibliotecă, după cum afirmă cercetătorul Constantinescu-Iași: „A fost una din puținele comori de acest gen, de care dispunea Basarabia”.

Iată o dovadă de netăgăduit a dragostei părintelui Andronic față de cultura și poporul său. El nu numai că solicita donații de cărți pentru biblioteca Noului Neamț de la instanțele și instituțiile bisericești, dar însuși o completa cu creații literare proprii. Peste 40 de manuscrise din fondul bibliotecii Mănăstirii Noul Neamț sunt semnate de părintele Andronic și datează cu perioada basarabeană a activității sale. Majoritatea lor sunt continuări ale lucrărilor începute de el la Mănăstirea Neamțu. Prima lucrare, de care s-a apucat părintele Andronic în Basarabia, este „Istorie a mănăstirilor Neamțu și Secul”.

Cuvinte-cheie: *Noul Neamț, mănăstiri basarabene, Andronic Popovici, bibliotecile mănăstirilor, Basarabia, secolul al XIX-lea.*

Mănăstirea Noul Neamț (Chițcani) Moldova, sec. XIX

MĂNĂSTIRILE BASARABENE DIN PERIOADA ȚARISTĂ - CENTRE DE RUSIFICARE

Maria POȘTARENCU,

Biblioteca Științifică (Institut) „Andrei Lupan”, AȘM

Rezumat: *În anul 1812, pe teritoriul dintre Prut și Nistru, anexat la Imperiul Rus, erau 29 de așezăminte monahale, toate fiind schituri, cu excepția Mănăstirii Căpriana.*

Sub conducerea Mitropolitului Gavriil Bănulescu-Bodoni a Eparhiei Chișinăului și Hotinului au fost suprimate câteva schituri, iar 11 schituri au fost ridicate la rang de mănăstire, astfel la începutul secolului al XX-lea, în Basarabia existau 14 mănăstiri și schituri de călugări și 5 schituri de călugărițe.

Expunând situația numerică a locașurilor monahale, constatăm că în Basarabia n-au existat mănăstiri de talia celor de la Neamț sau Putna – importante centre culturale din Principatul Moldovei. În anul anexării, aici se aflau doar mănăstiri mici – schituri, care, pe lângă rugăciuni, desfășurau, aproape cu desăvârșire, activități gospodărești pentru a se întreține. Chiar dacă un șir de schituri au devenit mănăstiri, activitățile lor au rămas, cu precădere, aceleași. La fel și activitatea Mănăstirii Căpriana se reducea la oficierea slujbelor religioase și la preocupări economice, egumenii împreună cu obștea monahală având sarcina să gestioneze proprietățile funciare ale Mănăstirii și să transmită suportul financiar obligatoriu Mănăstirii Zografu și Casei Arhieresti din Chișinău.

Fiind mici, fără putere materială și având drept grijă principală asigurarea cu mijloace de trai, așezămintele monahale din stânga Prutului n-au dat dovadă, până la începutul secolului al XIX-lea de o implicare susținută în sfera culturii și, drept consecință, după actul fraudulos din 1812 s-au pomenit fără tradiții cu caracter cultural.

În mod deosebit, asupra vieții monahale au influențat rigorile puse în aplicare de Mitropolitul Bănulescu-Bodoni, care urma cu fidelitate directivele Sinodului Bisericii Ortodoxe Ruse, ceea ce limita autonomia așezărilor mănăstirești. În plus, peste scurtă vreme, după încorporarea în imperiu, conducerea eparhială a început să pună în fruntea unor comunități monastice călugări de origine rusă.

Pe parcursul dominației țariste, mănăstirile basarabene s-au remarcat sub aspect cultural,

în cea mai mare parte, prin funcționarea pe lângă ele a școlilor primare. Astfel, la 1841, în contextul deschiderii în Imperiul Rus, începând din anul 1836, a școlilor bisericești parohiale, pe lângă Mănăstirea Dobrușa funcționa o școală, în care procesul de instruire se efectua în limbile română și rusă.

În toamna anului 1866, în Basarabia existau 3 școli mănăstirești, frecventate de 82 de elevi, iar în anul 1872–12 școli mănăstirești, în care învățau 232 de elevi.

O atenție sporită asupra școlilor mănăstirești a atras-o episcopul (arhiepiscop de la 1 aprilie 1879) Pavel Lebedev, care, diriguind Eparhia Chișinăului și Hotinului în intervalul 23 iulie 1871–16 iunie 1882, a promovat o politică șovină. Școlile de pe lângă mănăstiri au constituit pentru el mijloace de rusificare pe care le aplica cu insistență.

Mănăstirile basarabene dispuneau de biblioteci, pe ale căror rafturi, alături de cărțile și revistele în limba rusă, erau rânduite și cărți religioase în limba română, numeric mai puține, scoase de sub teascurile tipografiilor românești de la vest de Prut și ale celei din Chișinău. O bogată colecție de cărți românești deținea biblioteca Mănăstirii Noul Neamț.

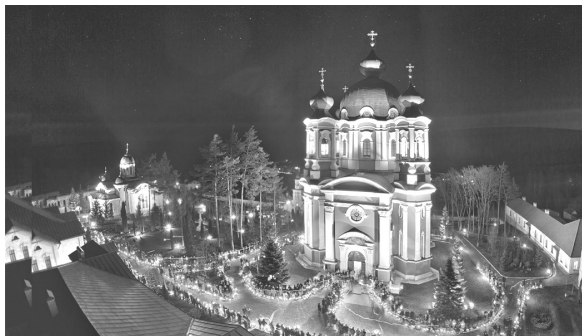
Deși serviciile divine, conform exigenței din imperiu, se oficiau în limba rusă, în bisericile mănăstirești se înălțau și rugăciuni în limba română, factor ce influența benefic asupra locuitorilor din împrejurimi, văduviți de spiritualitate religioasă românească.

În general, din cauza restricțiilor impuse prin legile imperiale, mănăstirile basarabene s-au manifestat slab pe tărâmul culturii și spiritualității românești.

Cuvinte-cheie: Noul Neamț, mănăstiri basarabene, locașuri monahale, dominația rusă, Eparhia Chișinăului și Hotinului.

Mănăstirea Dobrușa în trecut

Mănăstirea Curchi actualmente

PRESIUNI DE ÎNCHIDERE A MĂNĂSTIRII JAPCA (ANII 1960)

Dr. Ion Valer XENOFONTOV,
Facultatea de Istorie și Filosofie,
Universitatea de Stat din Moldova
e-mail: ionx2005@mail.ru

Rezumat: *În anii 1960 au fost închise toate lăcașurile sfinte din RSS Moldovenească, cu excepția celei de la Japca. Presiunea asupra mănăstirii s-a intensificat atât din partea autorităților religioase, cât și a celor laice. Dacă arhiepiscopul Nectarie a interzis efectuarea serviciilor divine în afara mănăstirii, atunci A. Oleinik, plenipotențiarul Consiliului în Problemele Bisericii Ortodoxe pentru RSS Moldovenească a întocmit un plan calendaristic de desființare a complexului monahal. În aceste condiții tensionate, comunitatea monahală a aplicat mai multe strategii de supraviețuire.*

Cuvinte-cheie: *Mănăstirea Japca, RSS Moldovenească, Basarabia, locașuri sfinte basarabene.*

SCRIERI CU CARACTER MONAHAL ÎN MANUSCRISE SLAVO-ROMÂNE: DIN COLECȚIILE DE PATRIMONIU A BIBLIOTECII NAȚIONALE

Veronica COSOVAN,
șef secție Carte veche și rară, BNRM
e-mail: vcosovan@mail.ru

Rezumat: *Scrierile cu caracter monahal sunt scrierile Sfinților Părinți ai Bisericii, care au creat o literatură clasică bisericească, un tezaur de dumnezeiască învățătură, hrană duhovnicească și morală prin care creștinii își transfigurează viața. Temeiul documentar îl constituie fondul de manuscrise din cadrul Bibliotecii Naționale a Republicii Moldova, traduse și copiate de călugării din mănăstirile basarabene, cu multă știință de carte, dar și de mirenii cărturari. Din imensul tezaur patristic păstrate în manuscrisele-copii în limba română, la Biblioteca Națională sunt scrierile ascetice și hagiografice care răspundeau unor nevoi de educație și îndrumare spirituală a călugărilor și a credincioșilor din afara mediului mănăstiresc. Rezultatele cercetărilor vin să completeze șirul studiilor ce au ca subiect cartea românească, manuscrisă în spațiul basarabean, care la ora actuală sunt extrem de puține.*

Cuvinte-cheie: *Mănăstiri basarabene, scriitorii mănăstirești, Mănăstirea Dobrușa, manuscrise basarabene, scrieri patristice, literatura monahală, patrimoniul spiritual.*

Director general: **Elena Pintilei**

Concepție și elaborare: **Veronica Cosovan, Aliona Tostogan**

Coperta: **Cristina Ceoinac**

Redactori: **Tatiana Bahmuteanu, Raisa Plăieșu**

Machetare computerizată: **Diana Odobescu**

Bun de tipar: 10.06.2020

Apărut: 2020

Coli de tipar: 1,0

Tiraj: 12 ex.

Tiparul sub comanda nr. 8

Executat la Primex-com, Chișinău